

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Кафедра публічного управління та адміністрування

СОКОЛОВА НАТАЛЯ МИКОЛАЇВНА

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗМІЦНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня

магістра публічного управління

Миколаїв – 2020

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили. Інститут державного управління.

Керівник: кандидат педагогічних наук
Доцент кафедри соціальної роботи, управління та педагогіки
Костєва Тетяна Богданівна

Рецензент: Кандидат історичних наук, доцент
Підберезних Інна Євгенівна

Захист відбудеться 28 лютого 2020 року на кафедрі публічного управління та адміністрування Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Інститут державного управління

З роботою можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Інституту державного управління за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В Україні триває процес становлення й зміцнення державності, пошуку регуляторних механізмів щодо формування національної ідентичності, яка є необхідною умовою розвитку держави як політичної нації, визначення її місця в міжнародній спільноті. Державне управління у сфері формування ідентичностей передбачає прийняття програмних документів, в основу яких покладено соціокультурний та освітній розвиток на державному і регіональному рівнях. Але у цій сфері сьогодні накопичилося багато проблем, які потребують вирішення. В умовах пошуку шляхів удосконалення державного управління щодо формування національної ідентичності в Україні важливого значення набуває модернізація системи відповідних регуляторних механізмів держави у цій сфері. Тому, в контексті процесів державотворення і етногенезу, які відбуваються в сучасній Україні, питання формування національної ідентичності в державному управлінні набувають особливої актуальності.

Становлення дієвого громадянського суспільства в Україні, рівноправне входження держави у світовий політичний простір є можливим лише за умови формування загальнонаціональної ідентичності, що є запорукою і гарантією стабільності та безпеки Української держави.

Явище інтеграції, яке виникло передусім як економічний феномен, поступово охоплювало й інші сфери. Сучасний процес європейської інтеграції неможливо відокремити від культури, духовної сфери, які є її невід'ємною складовою. Якщо на початку розвитку інтеграційні процеси відбувались принаймні на трьох рівнях – торговельному, економічному та політичному, то на сьогодні ця формула давно зазнала ревізії: культура в сучасній концепції європейської інтеграції виступає не тільки ще одним рівнем, не лише ще однією сферою, охопленою інтеграційним процесом, і тому – спеціальною проблемою інтеграційної політики, а дієвим чинником європейської інтеграції, найважливішим фактором вирішення економічних і

політичних проблем і навіть можливою альтернативою у виборі варіантів майбутнього європейського розвитку.

Становлення національної ідентичності та формування національної спільноти розглядають такі вітчизняні дослідники як М. Вівчарик, Ф. Горовський, В. Євтух, В. Жмир, С. Здіорук, О. Картунов, Г. Касьянов, І. Кресіна, В. Лісовий, Л. Нагорна, О. Майборода, А. Пономарьов, Н. Пелагеша, А. Ручка, Ю. Римаренко, В. Трощинський, М. Шульга та ін. Вагомий внесок у дослідження ознак, типології ідентичності зробили П. Берк, Р. Водак, М. Кандулл, П. Кісс, А. Косік, Е. Сміт, А. Турен, А. Хіменез.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні провідних шляхів державної політики зміцнення української національної ідентичності в умовах євроінтеграції.

Завдання дослідження:

1. Окреслити теоретико-методологічні засади національної ідентичності;
2. Проаналізувати взаємозв'язок української національної ідентичності з євроінтеграційними процесами;
3. Розкрити механізми впливу державної політики на українську національну ідентичність в умовах євроінтеграції;
4. Визначити шляхи зміцнення української національної ідентичності в контексті євроінтеграційних процесів.

Об'єкт дослідження: українська національна ідентичність в умовах євроінтеграції.

Предмет дослідження: шляхи зміцнення української національної ідентичності в умовах євроінтеграції.

Основні методи дослідження ґрунтуються на принципах дослідження, традиційних для вітчизняної науки з державного управління: порівняння та узагальнення, системності та структурності тощо. Зокрема, *порівняльний метод* використано для зіставлення сучасних міжнародних документів

стосовно зміцнення державної ідентичності. Використання *структурно-функціонального методу* дозволило проаналізувати структуру та функції державного управління в сфері національної ідентичності в Україні та в країнах ЄС. За допомогою *системного підходу* охарактеризовано особливості функціонування механізмів взаємодії національної ідентичності українців та процесу євроінтеграції. *Статистичні методи* дослідження використовувалися для вивчення соціального портрету та простору державної політики у сфері визначення національної ідентичності. *Метод моделювання* використовувався для удосконалення шляхів зміцнення національної ідентичності та механізму її реалізації. *Емпіричною базою дослідження стали*: узагальнення практики застосування законодавства, українських та міжнародних програм з питань зміцнення та закріплення національної ідентичності, дані соціологічних досліджень, соціальна статистика.

Наукова новизна полягає в тому що: *вдосконалено* понятійний апарат української національної ідентичності, уточнено сутність понять “ідентичність”, “українська ідентичність”, “національна ідентичність в умовах євроінтеграції”; *поглиблено* наукові та практичні уявлення про вплив державної політики на національну ідентичність українців в умовах євроінтеграції; *набули подальшого розвитку* напрями реалізації державної політики зміцнення української національної ідентичності, основні цілі, принципи, напрями реалізації державної політики у сфері ідентичності в сучасних умовах.

Практичне значення полягає у можливості використання вивчених напрямів реалізації державної політики зміцнення української національної ідентичності при запровадженні національних програм розвитку українського суспільства; запропоновані шляхи зміцнення української національної ідентичності, які нададуть можливість державній політиці розширити можливості залучення та використання різнобічних форм та методів у формуванні та розвитку означеної якості.

Апробація дослідження та наукові публікації:

1. Соколова Н. М. Аналіз впливу державної політики на українську національну ідентичність в умовах євроінтеграції // Студентські наукові студії : Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім.. Петра Могили, 2019 (подано до друку).

2. Соколова Н. М. Стан української національної ідентичності в умовах євроінтеграції // Науково-практична конференція «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?», 2 грудня 2019 року. – Миколаїв.

3. Соколова Н. М. Національна ідентичність українців при розвитку євроінтеграційних процесів // «МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» - XXII Всеукраїнська науково-практична конференція, Миколаїв, 11–16 листопада 2019 року.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів та підрозділів до них, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 41 найменування. Загальний обсяг роботи становить 101 сторінку, з них основного тексту 96 сторінок.

Основний зміст роботи

Вступна частина. У вступі подано загальну характеристику досліджуваної теми, обґрунтовано актуальність дипломної роботи, сформульовано мету, завдання досліджень, відзначено наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, подано інформацію про структуру та обсяг роботи.

У першому розділі проаналізовано сутність та значення ідентичності. Ідентичність є продуктом соціальної взаємодії, що виникає як наслідок проекції індивідами на себе очікувань і норм інших. Вона формується на основі інтерналізації, яка передбачає розуміння, засвоєння на основі запозичення тієї соціальної реальності, в якій інші вже живуть. Ідентичність це своєрідна міра самореалізації індивідів у геополітиці, ототожнення їх з певною спільнотою, об'єднаною одним геополітичним баченням. Цивілізаційна ідентичність відображає належність індивіда, соціальної групи, народу до певної цивілізації.

Серед провідних чинників, які можуть сприяти об'єднанню українців це: подолання існуючих соціально-економічних проблем, підвищення добробуту, забезпечення верховенства права, розвиток демократії, захист прав людини, сприяння внутрішній мобільності громадян, розвиток внутрішнього туризму, популяризація української культури, подолання корупції, збільшення можливостей участі громадян у вирішенні соціально важливих проблем на державному та регіональному рівнях, поширення використання української мови, відновлення територіальної цілісності та суверенітету України.

Також модерна ідентичність українського суспільства може бути забезпечена завдяки таким чинникам як: розбудові мереж, організацій та інституцій громадянського суспільства, волонтерських рухів, інтегруючи активних громадян до дискурсивної та соціальної дій; розбудові процесу інтеграції українського суспільства до європейського ціннісного, соціального, економічного, освітнього та наукового просторів;

реформуванням ціннісно-нормативної системи на засадах зазначених європейських цінностей, задекларованих Конституцією ЄС, на основі чого створення механізмів спільної відповідальності влади, громадянського суспільства і громадян. Відповідно має бути проведена модернізація Конституції та правової системи України як важливих чинників конституційної держави як модерної.

Українська національна ідентичність є відчуттям, усвідомленням і переживанням кожного громадянина України, українця своєї належності до таких спільнот людей, як мала група, клас, сім'я, територіальна спільність, етнонаціональна група, народ, суспільно-громадський рух, держава, людство в цілому. Почуття належності до соціальної спільноти покликане виконувати важливі соціальні та соціально-психологічні функції, передусім забезпечувати підпорядкування індивіда соціальній групі, а разом з тим – груповий захист і бути критерієм оцінки й самооцінки. Відчуття ідентичності надає їй суб'єктові соціально значущий комплекс цінностей, символів і традицій України.

У другому розділі магістерської роботи визначений вплив державної політики на українську національну ідентичність в умовах євроінтеграції. У сучасних умовах особливу роль у формуванні національної ідентичності в Україні відіграє держава. Це означає створення державою на основі розроблених механізмів умов для збереження як колективних, так і індивідуальних ідентичностей. Відповіддю на нові історичні виклики, що постають перед українською спільнотою, має бути відтворення, корекція моделі спільної ідентичності за допомогою механізмів державного управління та регулювання, одним з першочергових завдань яких є конструювання національної ідентичності як політичного феномена без звуження її до етнокультурного поля.

Регуляторний вплив держави на формування ідентичностей в українському суспільстві знаходить вияв у державному управлінні через відповідні наступні провідні механізми управління, а саме: правовий -

прийняття відповідних законодавчих та нормативно-правових актів, розроблення державних, регіональних програм; економічний - забезпечення фінансування розвитку освіти, науки, культури, музейної та архівної справи, молодіжної і мовної політики; організаційний - упровадження нормативів та стандартів, що визначають та регулюють структуру управління, введення в штатні структури державних органів структурних підрозділів департаментів, управлінь, відділів, секторів; політичний - інструмент регулювання та врахування в межах законодавства загальнодержавних, регіональних, особистих інтересів через органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування щодо становлення України як політичної нації та активного гравця на міжнародній арені; духовно-ціннісний - формування єдиного духовного соціокультурного простору та умов для повноцінної духовної самореалізації особистості з метою консолідації суспільства навколо спільних цінностей та ідеалів; інформаційний - відновлення цілісності та захист національного культурно-комунікаційного простору, в якому відбувається усвідомлення своєї національної ідентичності та корекція уявлень про неї більшістю громадян.

Європеїзація України має відбуватися одночасно із українізацією Європи. Оскільки Європа протягом тисячоліть перебуває в пошуку власного духовного обличчя, український народ повинен також виразно задекларувати свій внесок у розвиток загальної європейської ідеї, однак для цього маємо органічно відчувати її своєю. Усвідомлення себе європейцем це шлях до справжнього згуртування народів і держав, що творять європейську спільноту. Шануючи власну історичну та духовну сутність, відкриваючи для себе, що вона нерозривно пов'язана з європейськістю, плекана з її джерел, та й сама була її джерелом, українці неодмінно придуть до осмислення власної української Європи, яка зможе і неодмінно долучиться до Європи польської, французької, німецької, італійської, чеської, естонської. Європейська перспектива важлива як для України, так і для Європи. Тому потрібна взаємна співпраця.

Суб'єктами державної ідентифікаційної політики є, насамперед, глава держави, парламент, уряд, центральні органи виконавчої влади, міжтериторіальні та місцеві органи виконавчої влади.

Державна політика формування загальнонаціональної ідентичності громадян є процесом складним, багатогранним і суперечливим та довготривалим, і не може реалізуватися завдяки створенню універсального органу. Інститутами, що відіграють ключову роль у процесі формування загальнонаціональної ідентичності, залишаються освіта, армія та медіа (раніше, газети, нині – телебачення, кіно, Інтернет-медіа). Увага до освітянської сфери – це увага до формування майбутнього нації. У процесі соціалізації дитина приймає певний уставлений набір культурних і соціальних характеристик та ідентифікує себе з іншими людьми.

Третій розділ магістерської роботи містить визначенні шляхи зміцнення державної політики української національної ідентичності в умовах євроінтеграції. Державна політика формування загальнонаціональної ідентичності громадян є процесом складним, багатогранним і суперечливим та довготривалим, і не може реалізуватися завдяки створенню універсального органу. Інститутами, що відіграють ключову роль у процесі формування загальнонаціональної ідентичності, залишаються освіта, армія та медіа (раніше, газети, нині – телебачення, кіно, Інтернет-медіа). Увага до освітянської сфери – це увага до формування майбутнього нації. У процесі соціалізації дитина приймає певний уставлений набір культурних і соціальних характеристик та ідентифікує себе з іншими людьми.

Отже, мета напрямів зміцнення державної політики в сфері національної ідентичності полягає у тому, що головною ціллю є вироблення цілеспрямованої державної політики сприяння формуванню української політичної нації як спільноти громадян України, об'єднаних, незалежно від етнічного походження, рівними правами та обов'язками перед державою і суспільством, визнанням української мовної і культурної традиції як чинника

консолідації, спільними базовими цінностями, спільними уявленнями про історію України та баченням її майбутнього.

Головним очікуваним результатом є політична, соціальна та культурна консолідація українського суспільства на основі спільних цінностей, виховання і підтримка в суспільстві високого рівня громадянського патріотизму, подолання існуючих міжрегіональних диспропорцій і суперечностей, створення надійних запобіжників поширенню в окремих регіонах сепаратистських (іредентистських) настроїв.

ВИСНОВКИ

Ідентичність є продуктом соціальної взаємодії, що виникає як наслідок проекції індивідами на себе очікувань і норм інших. Вона формується на основі інтерналізації, яка передбачає розуміння, засвоєння на основі запозичення тієї соціальної реальності, в якій інші вже живуть. Ідентичність це своєрідна міра самореалізації індивідів у геополітиці, ототожнення їх з певною спільнотою, об'єднаною одним геополітичним баченням. Цивілізаційна ідентичність відображає належність індивіда, соціальної групи, народу до певної цивілізації.

Серед провідних чинників, які можуть сприяти об'єднанню українців це: подолання існуючих соціально-економічних проблем, підвищення добробуту, забезпечення верховенства права, розвиток демократії, захист прав людини, сприяння внутрішній мобільності громадян, розвиток внутрішнього туризму, популяризація української культури, подолання корупції, збільшення можливостей участі громадян у вирішенні соціально важливих проблем на державному та регіональному рівнях, поширення використання української мови, відновлення територіальної цілісності та суверенітету України.

Також модерна ідентичність українського суспільства може бути забезпечена завдяки таким чинникам як: розбудові мереж, організацій та інституцій громадянського суспільства, волонтерських рухів, інтегруючи активних громадян до дискурсивної та соціальної дій; розбудові процесу інтеграції українського суспільства до європейського ціннісного, соціального, економічного, освітнього та наукового просторів; реформуванням ціннісно-нормативної системи на засадах зазначених європейських цінностей, задекларованих Конституцією ЄС, на основі чого створення механізмів спільної відповідальності влади, громадянського суспільства і громадян. Відповідно має бути проведена модернізація Конституції та правової системи України як важливих чинників конституційної держави як модерної.

Українська національна ідентичність є відчуттям, усвідомленням і переживанням кожного громадянина України, українця своєї належності до таких спільнот людей, як мала група, клас, сім'я, територіальна спільність, етнонаціональна група, народ, суспільно-громадський рух, держава, людство в цілому. Почуття належності до соціальної спільноти покликане виконувати важливі соціальні та соціально-психологічні функції, передусім забезпечувати підпорядкування індивіда соціальній групі, а разом з тим – груповий захист і бути критерієм оцінки й самооцінки. Відчуття ідентичності надає їй суб'єктові соціально значущий комплекс цінностей, символів і традицій України

Таким чином, у сучасних умовах особливу роль у формуванні національної ідентичності в Україні відіграє держава. Це означає створення державою на основі розроблених механізмів умов для збереження як колективних, так і індивідуальних ідентичностей. Відповіддю на нові історичні виклики, що постають перед українською спільнотою, має бути відтворення, корекція моделі спільної ідентичності за допомогою механізмів державного управління та регулювання, одним з першочергових завдань яких є конструювання національної ідентичності як політичного феномена без звуження її до етнокультурного поля.

Регуляторний вплив держави на формування ідентичностей в українському суспільстві знаходить вияв у державному управлінні через відповідні наступні провідні механізми управління, а саме: правовий - прийняття відповідних законодавчих та нормативно-правових актів, розроблення державних, регіональних програм; економічний - забезпечення фінансування розвитку освіти, науки, культури, музейної та архівної справи, молодіжної і мовної політики; організаційний - упровадження нормативів та стандартів, що визначають та регулюють структуру управління, введення в штатні структури державних органів структурних підрозділів департаментів, управлінь, відділів, секторів; політичний - інструмент регулювання та врахування в межах законодавства загальнодержавних, регіональних,

особистих інтересів через органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування щодо становлення України як політичної нації та активного гравця на міжнародній арені; духовно-ціннісний - формування єдиного духовного соціокультурного простору та умов для повноцінної духовної самореалізації особистості з метою консолідації суспільства навколо спільних цінностей та ідеалів; інформаційний - відновлення цілісності та захист національного культурно-комунікаційного простору, в якому відбувається усвідомлення своєї національної ідентичності та корекція уявлень про неї більшістю громадян.

Європеїзація України має відбуватися одночасно із українізацією Європи. Оскільки Європа протягом тисячоліть перебуває в пошуку власного духовного обличчя, український народ повинен також виразно задекларувати свій внесок у розвиток загальної європейської ідеї, однак для цього маємо органічно відчувати її своєю. Усвідомлення себе європейцем це шлях до справжнього згуртування народів і держав, що творять європейську спільноту. Шануючи власну історичну та духовну сутність, відкриваючи для себе, що вона нерозривно пов'язана з європейськістю, плекана з її джерел, та й сама була її джерелом, українці неодмінно прийдуть до осмислення власної української Європи, яка зможе і неодмінно долучиться до Європи польської, французької, німецької, італійської, чеської, естонської. Європейська перспектива важлива як для України, так і для Європи. Тому потрібна взаємна співпраця.

Суб'єктами державної ідентифікаційної політики є, насамперед, глава держави, парламент, уряд, центральні органи виконавчої влади, міжтериторіальні та місцеві органи виконавчої влади.

Державна політика формування загальнонаціональної ідентичності громадян є процесом складним, багатогранним і суперечливим та довготривалим, і не може реалізуватися завдяки створенню універсального органу. Інститутами, що відіграють ключову роль у процесі формування загальнонаціональної ідентичності, залишаються освіта, армія та медіа

(раніше, газети, нині – телебачення, кіно, Інтернет-медіа). Увага до освітянської сфери – це увага до формування майбутнього нації. У процесі соціалізації дитина приймає певний уставлений набір культурних і соціальних характеристик та ідентифікує себе з іншими людьми.

Отже, мета напрямів зміцнення державної політики в сфері національної ідентичності полягає у тому, що головною ціллю є вироблення цілеспрямованої державної політики сприяння формуванню української політичної нації як спільноти громадян України, об'єднаних, незалежно від етнічного походження, рівними правами та обов'язками перед державою і суспільством, визнанням української мовної і культурної традиції як чинника консолідації, спільними базовими цінностями, спільними уявленнями про історію України та баченням її майбутнього.

Головним очікуваним результатом є політична, соціальна та культурна консолідація українського суспільства на основі спільних цінностей, виховання і підтримка в суспільстві високого рівня громадянського патріотизму, подолання існуючих міжрегіональних диспропорцій і суперечностей, створення надійних запобіжників поширенню в окремих регіонах сепаратистських (іредентистських) настроїв.

АНОТАЦІЯ

Соколова Н. М. Державна політика зміцнення української національної ідентичності в умовах євроінтеграції. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» напрямку підготовки: 28 Публічне управління та адміністрування, спеціальності: 281 Публічне управління та адміністрування. – Чорноморський Національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Наукове дослідження присвячене важливій задачі, яка полягає у теоретичному та практичному дослідженні важливості зміцнення державної політики української ідентичності.

Розглянуто теоретико-методологічний аспект національної ідентичності, проаналізований вплив державної політики на українську національну ідентичність в умовах євроінтеграції, в тому числі розкрита взаємодія української національної ідентичності з євроінтеграційними процесами. А також обґрунтовані напрями реалізації державної політики зміцнення української національної ідентичності.

Ключові слова: ідентичність, державна політика, розвиток українського суспільства, дієві механізми, євроінтеграція.

Научное исследование посвященное важной задаче, которая заключается в теоретическом и практическом исследовании важности укрепления государственной политики украинской идентичности.

Рассмотрены теоретико-методологический аспект национальной идентичности, проанализировано влияние государственной политики на украинскую национальную идентичность в условиях евроинтеграции, в том числе раскрыта взаимодействие украинской национальной идентичности с евроинтеграционными процессами. А также обоснованные направления реализации государственной политики укрепления украинской национальной идентичности.

Ключевые слова: идентичность, государственная политика, развитие украинского общества, действенные механизмы, евроинтеграция.

Scientific research is devoted to the important task of theoretical and practical study of the importance of strengthening the state policy of Ukrainian identity.

The theoretical and methodological aspect of national identity is considered, the influence of state policy on Ukrainian national identity in the context of European integration is analyzed, including the interaction of Ukrainian national identity with European integration processes. And also the directions of realization of the state policy of strengthening of the Ukrainian national identity are substantiated.

Keywords: identity, state policy, development of Ukrainian society, effective mechanisms, European integration.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

1. Соколова Н. М. Аналіз впливу державної політики на українську національну ідентичність в умовах євроінтеграції // Студентські наукові студії : Молодіжний науковий журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019 (подано до друку).

2. Соколова Н. М. Стан української національної ідентичності в умовах євроінтеграції // Науково-практична конференція «Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?», 2 грудня 2019 року. – Миколаїв.

3. Соколова Н. М. Національна ідентичність українців при розвитку євроінтеграційних процесів // «МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ – 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» - XXII Всеукраїнська науково-практична конференція, Миколаїв, 11–16 листопада 2019 року.